

РЕЗЮМЕ. Маколада Орол денгизининг Жанубий қисмида жойлашган Возрождения оролининг флораси ўрганилган ва тадқиқот натижасида Орол флораси чўл ўсимликлари жамоалари ва флорасининг ўзига хос намунаси эканлиги аниқланган.

РЕЗЮМЕ. В статье представлены исследования о флоре острова Возрождения, расположенного в южной части Аральского моря. В результате исследования было установлено, что флора острова представляет собой характерный образец пустынных растительных сообществ и флоры.

SUMMARY. The article examines the flora of Vozrozhdeniya Island, located in the southern part of the Aral Sea. As a result of the study, it was found that the flora of the island is a characteristic example of desert plant communities and flora.

Geografiya

ТОПОНИМЛАРНИ ГЕОГРАФИК ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ МАНБАЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ

О.О.Балтабаев – докторант (DSc)

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: топоним, тадқиқот усули, картографик, статистик, тарихий таҳлил.

Ключевые слова: топоним, метод исследования, картографический, статистический, исторический анализ.

Key words: toponym, research method, cartographic, statistical, historical analysis.

Географик ном, баъзан жой номи ёки топоним деб ҳам аталади. Топонимлар ер юзасидаги барча табиий ва сунъий объектларнинг номларини ўз ичига олади. Географик номлар бутун дунёда учрайди. Улар одатда, маълум бир тилда пайдо бўлади ва шу тилда сўзлашувчи халқларнинг лингвистик ва маданий меросининг бир қисмидир. Одамлар ўзларининг маҳаллий географик номлари билан фахрланишади, чунки бу номлар уларнинг тарихини, миллий характерини ва қиёфасини ўзида акс эттиради. Инсониятнинг ишлаб чиқариш, иқтисодий ва ижтимоий фаолияти ўз номларига эга бўлган кўплаб объектлардан ташкил топган географик муҳит доирасида амалга оширилиши сабабли, географик объектларнинг номлари ҳамиша бир хил яъни манзил вазифасини бажаради, географик номларсиз ҳеч қандай ижтимоий-иқтисодий шаклланиш бўлмаган. Географик номлар тарихнинг бевосита нишони сифатида у ерда асрлар давомида яшаб келган халқларнинг турмуш тарзи туфайли доимий равишда тўлдирилиб, қайта номланиб, янгиланиб жамиятнинг турли эҳтиёжларига хизмат қилади. Географик номлар ва топонимика фани ҳақида таниқли топонимист географ олим Э.М.Мурзаев: «Газета ўқиганда ҳам, радио тинглаганда ҳам воқеа ва ҳодисаларни кўпинча географик номларга боғлаб ўқиш оламиз. Ҳозирги замон жамиятини географик номларсиз тасаввур этолмаймиз» [6:3], деб ёзган эди. Ҳақиқатдан ҳам топонимлар инсонларнинг ҳаётида жуда катта аҳамиятга эга. Улар инсоннинг туғилишидан ҳаётининг сўнгги кунларига қадар ҳамроҳлик қилади ва улардан кейин ҳам яшайди. Топонимларда ҳудудларнинг маълум этник гуруҳлар томонидан ўзлаштириш вақти, табиий-географик хусусиятлари, номларнинг пайдо бўлиш сабаблари ва бошқа кўплаб қимматли тарихий ва маданий маълумотлар мавжуд. Шу сабабли ҳам географик номларни илмий-тадқиқ қилишимиз ва улардан натижаларни фойдаланишимиз зарур аҳамиятга эгадир. Ушбу мақоламизда асосан жой номларини географик тадқиқ қилишда фойдаланиладиган манбалар ва тадқиқот усуллари ҳақида батафсил маълумот берамиз.

Ҳар бир фан ва тадқиқот ишида тадқиқот манбалари муҳим аҳамият касб этади. Топонимлар ҳам шаклланиши, эволюцияси, этимологиясини тадқиқ қилишда географик, тарихий, филологик луғатлар, тарихий солномалар, географик хариталар, маъмурий-статистик маълумотномалар, археологик ва этнографик манбалар ёрдамида ўрганилади [2:15]. Бу манбалар топонимнинг пайдо бўлишидан тортиб ҳозирги кунга қадар бўлган ўзгаришларини аниқ ва илмий таҳлил қилиш учун жуда аҳамиятли ва фойдали ҳисобланади.

Топонимиканинг ўзига хос тадқиқот усуллари мавжуд бўлиб, улардан стационар, дала ва камерал шароитларда фойдаланилади [7:70-77]. Стационар шароитда жой номларини ўрганаётган тадқиқотчи изланишларини турғун тарзда, яъни кутубхона, архив,

музейларда, тадқиқот муассасаларида, бошқа мутахассислар билан боғланган ҳолда амалга оширади. Ушбу босқич мобайнида танланган ҳудуднинг табиий географик шароити, тарихи, этнографик ҳолати ўрганилиши билан биргаликда асосий эътибор топонимик жиҳатларига қаратилади. Бунда дастлаб танланган ҳудуд учун топонимларнинг махсус рўйхати тузилиб, уларнинг этимологик мазмуни, шаклланиш шарт-шароитлари ёзиб борилади. Айрим мазмун-моҳияти номаълум, ўзак тузилиши ғализ бўлган топонимлар эса алоҳида тарзда қайд этилади. Мазмунан ноаниқ ўзакка эга бўлган жой номларининг этимологик таҳлилини топонимикага оид махсус луғатлар, монографик асарлар, баъзан илмий-оммабоп адабиётлар ёрдамида амалга ошириш мумкин.

Дала шароитида олиб бориладиган тадқиқотлар топонимларни тадқиқ этишда янада муҳим рол ўйнайди. Чунки топонимист ушбу даврда ўрганилаётган ҳудуд билан айнан танишади, жойнинг табиий географик шароитини, топонимнинг мазмун-моҳияти билан солиштириб кўриш имкониятига эга бўлади. Ушбу жараёни тадқиқотчи ўрганилиши лозим бўлган нуктага етиб борган информатор танлашдан бошламоғи лозим. Информатор деганда, ўрганилиши лозим бўлган географик нукта хусусида нисбатан кўпроқ, мукамалроқ тушунчага эга бўлган шахс тушунилади. Ушбу шахс хизмат вазифаси (ўқитувчи, чўпон, овчи, ўрмон қоровули, нафақадаги кекса киши ва ҳоказо) дан қатъий назар, маҳаллий аҳоли вакили сифатида ўрганилиши лозим бўлган нукта (кишлоқ, тоғ, кўл, тепалик ва ҳоказоларнинг номи) хусусида атрофлича тушунча, ахборотга эга бўлиши лозим. Шундагина у тадқиқотчиға топоним ва унинг келиб чиқиш тарихи, этимологик мазмуни хусусида тўғри ахборот бера олади. Шу билан бирга, маҳаллий матери-аллар объектнинг номи, хусусиятлари ўртасидаги боғлиқликни янада ишончли аниқлашга ва топоним-ларнинг мавжудлигини, географик жойлашиш хусуси-ятларини амалда кўришга ёрдам беради.

Кейинги камерал босқич деб аталади. Яъни, стационар ва дала ишлари мобайнида тўпланган барча илмий далилларни қайта ишлаш, тўлдириш, тартиб бериш босқичидир. Бу ишлар дала кидирув ишлари тугагандан сўнг, илмий муассаса, ижодхонада турғун тарзда кечади. Камерал босқич даврида ҳам тадқиқотчи кутубхоналар хизматида фойдаланган ҳолда, лозим бўл-са тажрибали мутахассислар маслаҳати асосида иш юритиши мумкин. Далада тўпланган маълумотлар матн, жадвал, харита, диаграмма ва ҳоказолар тарзида тартибга келтирилгач, уларни янада ихчамлаштириш, соддалаштириш, илмий ҳолга келтириш учун топо-нимлар кадастрини тузиш мақсадга мувофиқдир.

Географик номларни ўрганишда қиёсий-географик усулнинг аҳамияти ҳам катта. Қиёсий-географик усул жой номларининг вақт билан боғлиқ белгиларини, динамикасини, топоним шаклланиши билан боғлиқ тил

хусусиятларини аниқлаш мақсадида қўлланилади. Ю.А.Карпенко таққослашлар яратишни топонимикада синхрон нуктаи назардан асослаб берган [5]. Топонимик тадқиқотлардаги тадқиқот объекти маълум бир ҳудуддаги географик номлар гуруҳи ёки топонимлар мажмуи эканлигини ҳисобга олиб, таққослаш шу объектлар бўйича олиб борилади. Географик номлар гуруҳини таққослашда энг аввало, урта қоидага амал қилиш керак [4:69-70]. Биринчидан, муайян умумий хусусиятларга эга бўлган объектларни солиштириш керак. У алоҳида географик номлар гуруҳининг (гидронимлар, оронимлар ва бошқа) ҳар хил ландшафт тузилишига эга ҳудудларда кўринишини қиёслаш учун ишлатилади. Иккинчидан, таққослаш топонимик тизимларнинг муҳим белгилари бўйича амалга оширилиши керак. Бу усулда, асосан икки ҳудуд топонимиясидаги табиий географик ёки иқтисодий географик объектлар номлари гуруҳларининг лексик-семантик таркиби бўйича таққослаш мумкин. Учинчидан, таққослаш синхрон (бир вақтнинг ўзида фаолият кўрсатувчи топонимик тизимларни солиштириш) ёки диахрон (маълум бир ҳудуддаги топонимик тизимларни турли даврлар учун солиштириш) шаклида амалга оширилиши мумкин.

Ҳаммамизга маълумки, ҳар бир даврнинг талаб ва қоидалари бўлгани каби географик объектларга ном қўйишда ҳам тарихий таҳлил усулининг ўрни катта. Тарихий таҳлил усулидан фойдаланиб топонимни пайдо бўлган даври, унинг эволюцияси ва трансформацияси ҳамда янги географик номнинг пайдо бўлишига асос бўлган ижтимоий муҳитни аниқлаш мумкин. Шу сабабдан ҳар қандай топонимик фактни тадқиқ қилишда, аниқ тарихий воқеликни ҳисобга олиб иш кўриш, улардан самарали фойдаланиш яхши натижа беради. Кўпинча географик номларнинг семантикаси ўзига хос хусусиятларга эга, улар узок тарихий давр давомида шаклланган бўлиб, инсоннинг табиатга бўлган муносабатини акс эттиради.

Ном доимо ижтимоий эҳтиёж туфайли пайдо бўлганлиги боис, ҳаттоки, табиий-географик терминлар ҳам топонимияда географик объектнинг иқтисодий-ижтимоий аҳамиятини белгилайди. Ҳар бир географик ном бу тил орқали фойдаланган ихчам тарих, унинг асоси муайян тарихий даврда яратилган. Тарихий усул ёрдамида тадқиқотчи жой номининг географик аломатларига яна ҳам жиддий эътибор бериши мумкин. Топонимик тадқиқотларда тарихий усулни қўллаш тарафдори бўлган А.И.Попов ўзининг тадқиқотларида аниқ тарихий шароит ва тарихий манбалардан хабардор бўлмасдан туриб, географик номнинг келиб чиқиши ҳақида тўғри фикр билдириш мумкин эмаслигини бир неча бор таъкидлаган [8]. Топонимлар аниқ бир тарихий шароитда пайдо бўлади ва келиб чиқиши жамият ҳаёти, ҳудудда яшаётган ёки қачонлардир яшаган халқлар тили билан чамбарчас боғлиқ.

Географик номларни ҳудудий тадқиқ этиш ва формантларга бўлиб ўрганишда олимлар томонидан лингвистик усуллар (топоформантлар асосида, этимологик, грамматик тузилиши) кенг қўлланилади. Номларнинг лисоний таркиби, сўз ва қўшимчалари, уларнинг маънолари ва бирикуви, номланишга асос бўлган ижтимоий-лисоний омиллар ўша давр воқелиги билан баҳоланиши, изоҳланиши ва тадқиқ қилиниши лозим [10:28]. Ҳудудий топонимияни топоформантлар ёрдамида, яъни номлар таркибида тез-тез такрорланган олд ёки охириги қўшимчаларнинг ўхшашлигига қараб ҳам тадқиқ қилиш мумкин. Топонимлашув жараёнида топоформантлар топоасосларга қўшилиб янги ном ясаydi. Топонимларни топоформантлар ёрдамида ўрганиш кейинги чорак асрда катта аҳамият касб этди.

Топонимик тадқиқотлар натижасида қўлга киритилган маълумотларни қайта ишлашда статистик

усулдан фойдаланиб яхши натижаларга эришиш мумкин. Бу усул ёрдамида маълум ҳудуддаги географик номларнинг сонини аниқлаш, уларни бошқа ҳудуддаги номлар билан таққослаш, келиб чиқиши, қайси тилга мансублигини фоиз нисбатларини ўрганиш имконияти мавжуд. Статистик маълумотлар тадқиқотчини минтақа топонимлари ҳақидаги тасаввурини конкретлаштиради ва аниқ хулоса чиқаришига кўмаклашади. Топонимикага оид картографик маълумотларни таҳлил этишда статистик усулни қўллаш яхши самара беради.

Ҳар қандай географик тадқиқотни районлаштириш усулисиз тасаввур қилиш қийин. Район – бу ҳудуд (геотория) ўзини шакллантирувчи элементларнинг йиғиндисиди бўйича бошқа ҳудудлардан бир хиллиги, таркибий элементларнинг ўзаро алоқадорлиги, бир бутунлиги билан яққол намоён бўладиган ҳудуд (геотория), бунда бирлик – бу ҳудуд ривожланишининг объектив шарт ва қонуний натижасидир [1:67]. Топонимик районлар табиий-географик ва иқтисодий-географик районлар каби табиатда айнан такрорланмайдиган муайян бир ҳудудда жойлашади ва алоҳида географик номга эга бўлади. Шу билан бирга, топонимик районларнинг бир-бирларига ўхшашлик жиҳатлари ҳам мавжуд бўлиши табиий, аммо улар ўзларининг асосий муҳим хусусиятлари билан фарқланиб туради. Таниқли топонимист, географ олим В.А.Жучкевич «топонимиянинг ҳудудий хусусиятини аниқлашда биринчи навбатда, районлаштириш тамойиллари масалалари пайдо бўлади» [3:109] – деб ёзган эди. Топонимик районлаштиришнинг ўзига хос тамойиллари мавжуд бўлиб, улар ажратиладиган районларнинг объектив ҳудудий асосда бўлинишига амал қилишдан иборатдир. Топонимик районлаштириш асосан ҳудудийлик, тарихий-генетик, комплекслилик, нисбий бир хиллик тамойиллари асосида олиб борилади.

Картографик усул ҳам топонимик тадқиқотларда кенг қўлланилади. Топонимик хариталар тузиш, улардан фойдаланиш, умуман картографик усулнинг имкониятларини рус олими Е.М.Поспелов илмий жиҳатдан ҳар томонлама ўрганган [9]. Унинг бошқа усуллардан фарқи ва афзаллиги шундаки, номларнинг ўрганилганлик даражаси, табиий, ижтимоий, иқтисодий ҳодиса ва объектлар билан алоқадорлиги, такрорийлиги ва зичлигини майдон бирлигига аниқ кўрсатиш имконини беради. Топонимик маълумотларни аниқлаш турли картографик манбалардан фойдаланишни талаб қилади. Турли даврдаги хариталар ёрдамида табиий ҳодиса ва жараёнларнинг ривожланиш босқичларини топонимия маълумотлари асосида кузатиш ва аниқлаш мумкин. Картографик усул топонимистдан ўрганилган умумий материаллардан аниқ хулоса чиқаришни талаб қилади. Шу сабабдан харитадаги маълумотлар матнга нисбатан яққол ва аниқ кўзга ташланади ҳамда топонимик ҳодиса ва қонуниятларни тушуниш имконини беради. Умуман, географик объектнинг жойлашиши ва бошқа объектларга нисбатан узок ёки яқинлиги ушбу усулда аниқ кўзга ташланади. Шу билан бирга, замонавий ахборот ва ГАТ-технологияларни қўллаган ҳолда топонимик маълумотларни ўзида жамлаган хариталарни тузиш ва улардан самарали фойдаланиш, географик номларнинг электрон базасини яратишда ва янги топонимик хариталарни тузишда катта натижа беради.

Умуман олганда, топонимик тадқиқотларни олиб боришда юқоридаги келтирилган қўлаб тадқиқот манбалари ва усуллари самарали фойдаланилади. Бу манбалар ва тадқиқот усуллари орқали биз географик номларнинг пайдо бўлиши, ўзгариши, тарихи, миграцияси, тарқалиш ареаллари ва энг асосийси этимологияси ҳақида аниқ маълумотларни билишга эришамиз.

Адабиётлар

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно – терминологический словарь. – М.: «Мысль», 1983. –С. 290.
2. Балтабаев О.О. Қорақалпоғистон Республикаси ойконимларининг ижтимоий-географик таҳлили. География фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. – Самарқанд: 2022. 217-б.
3. Жучкевич В.А. Общая топонимика. – Минск: «Высшая школа», 1968. –С. 432.
4. Каймулдинова К.Д. Топонимика: Оқулық. – Алматы: “Дәуір”, 2011. 336-б.
5. Карпенко Ю.А. О синхронической топонимике. // Принципы топонимики. – М.: «Наука», 1964. – С. 45-57.
6. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. – М.: «Мысль», 1974. –С. 382.
7. Низомов А., Рахимова Г., Расулова Н. Топонимика. - Т.: “Шарқ”, 2013. 120-б.
8. Попов А.И. Основные принципы топонимического исследования. // Принципы топонимики. – М.: «Наука», 1964. – С. 34-44.
9. Поспелов Е.М. Картографическая топонимика в исторической картографии. // Вопросы географии. Сб. 110. – М.: «Мысль», 1979. – С. 143-149.
10. Hakimov Q. Toponimika. – Т.: “Mumtoz soʻz”, 2016. 368-б.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада географик номларни тадқиқ этишнинг манбалари ва усуллари ёритиб берилган. Мақолада топонимларни географик жиҳатдан тадқиқ қилган МДХ ва маҳаллий олимларнинг илмий-тадқиқот ишлари таҳлилга тортилган.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются источники и методы исследования географических названий. В статью анализируются научные работы ученых стран СНГ и местный, занимавшихся географическими исследованиями топонимов.

SUMMARY. This article covers sources and methods for researching geographic names. The article analyzes the research works of CIS and local scientists who geographically researched toponyms.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MA’MURIY-HUDUDIIY TUZILISHINING TARIXIY-GEOGRAFIK TAHLILI

Sh.B.Qurbonov – *geografiya fanlari boʻyicha falsafa doktori, dotsent*

Oʻzbekiston milliy universiteti

J.B.Pirnazarov – *tayanch doktorant*

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tayanch soʻzlar: maʼmuriy-hududiy tuzilish, qishloq maʼmuriy tumani, viloyat, respublika, qishloq aholi punktlari, maʼmuriy birlik, boshqaruv.

Ключевые слова: административно-территориальное деление, сельский административный район, област, республика, сельские поселения, административная единица, управление.

Key words: administrative-territorial division, rural administrative district, region, republic, rural settlements, administrative unit, management.

Har qanday mamlakatning maʼmuriy – hududiy tuzilmasi siyosiy geografik obyekt sifatida oʻta murakkab tizim hisoblanib, uning shakllanishi tarixiy, siyosiy iqtisodiy, geografik va boshqa omillarga bogʻliq. Ushbu tuzilmaning eng asosiy funksiyasi (vazifasi) turli darajadagi hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarni – u davlat va ijtimoiy tashkilotlari, moliya, soliq, kabi qator tizimlar faoliyatini amalga oshirish, ijtimoiy-iqtisodiy aloqalarni hududlar doirasida ijobiy tarzda rivojlantirish masalalarini toʻgʻri hal etishda ham katta oʻrin tutadi.

Oʻzbekistonning maʼmuriy-hududiy tuzilishi mustaqillik yillarida sifat jihatidan yangi – bozor munosabatlariga muvofiq keladigan bosqichga qadam qoʻydi. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi “Maʼmuriy-hududiy va davlat tuzilishi” deb nomlangan toʻrtinchi boʻlim “Oʻzbekiston Respublikasining maʼmuriy-hududiy tuzilishi” – XVI bobi 83-moddasida Oʻzbekiston Respublikasi viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovullar, shuningdek Qoraqalpogʻiston Respublikasidan iboratligi koʻrsatib oʻtilgan. Shuningdek, 84-moddasida Qoraqalpogʻiston Respublikasi, viloyatlar, Toshkent shahrining chegaralarini oʻzgartirish, viloyatlar, shaharlar, tumanlar tashkil qilish va ularni tugatish Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining roziligi bilan amalga oshirilishi belgilangan [1].

Taʼkidlash lozimki, iqtisodiy va ijtimoiy (siyosiy) geografiya fani nuqtai nazaridan ham ushbu maʼmuriy boʻlinishlar muhim mazmun kasb etadi. Chunki, ular doirasida statistik maʼlumotlar toʻplash, boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish hamda mamlakatning mintaqaviy siyosatini belgilash imkoniyatlari mavjud. Shu jihatdan olganda, maʼmuriy-hududiy birliklar maʼlum darajada, mumkin qadar barqaror, optimal boʻlgani maqsadga muvofiq. Binobarin, maʼmuriy birliklarni har tomonlama, “ichkaridan” oʻrganish iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanida muhim ahamiyat kasb etadi. Sababi, har qanday mamlakatning umumiy iqtisodiy, siyosiy, geografik xususiyatlari aynan yirik masshtabli tadqiqotlar asosida aniqlanadi [8].

Odatda, maʼmuriy-hududiy birliklar qanchalik yiriklashtirilsa, boshqaruv tizimining markazlashuviga olib

keladi. Biroq, bu borada muayyan optimallik talab etiladi, chunki ularning haddan tashqari kattalashishi ham, kichraytirilishi ham maqbul emas. Fan nuqtai nazaridan yondashganda, maʼmuriy hudud kichraygan sari ularning ijtimoiy (sotsial) funksiyasi oshib boradi.

Oʻzbekiston Respublikasi maʼmuriy-hududiy boʻlinishining tarixiy – geografik jihatlarini, maʼmuriy-hududiy birliklarning shakllanishi va oʻzgarishi bilan bogʻliq geografik jarayonlarni oʻrganish ishning maqsadi hisoblanadi. Qoʻyilgan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: maʼmuriy-hududiy boʻlinish tizimlari: funksiyalari, shakllari va oʻzgarish jarayonlarini oʻrganish; Oʻzbekiston Respublikasi maʼmuriy-hududiy boʻlinishining huquqiy asoslarini oʻrganish; maʼmuriy-hududiy boʻlinishning yuqori boʻgʻinidagi islohotlarni oʻrganish; respublika maʼmuriy-hududiy boʻlinish tizimida qishloq tumanlari toʻridagi oʻzgarishlarni tahlil qilish; Oʻzbekiston shaharlari va shahar tumanlari tarkibidagi maʼmuriy-hududiy oʻzgarishlarni tahlil qilish.

Hozirgi Oʻzbekiston hududida turli tarixiy davrlarda maʼmuriy-hududiy boʻlinish har xil boʻlgan. Masalan, XVI-XVIII-asrlarda Xiva xonligi, Buxoro amirligida ularning maʼmuriy-hududiy tarkibi turlicha nomlangan. Xiva xonligining maʼmuriy boʻlinishi “viloyat” deb atalgan boʻlsa, XVIII-asrdan boshlab “bekliklar” tushunchasi qoʻllanilgan. Eng kichik maʼmuriy boʻlinish esa “machitqoʻm” deb yuritilgan. Dastlab xonlikda 16-viloyat, 2-noiblik, keyinchalik viloyatlar soni 22 taga yetgan. Ularni xon tomonidan tayinlangan hokim va noiblar boshqargan [4; 10].

XX-asr boshlariga kelib mamlakatimiz maʼmuriy-hududiy boʻlinishida qator oʻzgarishlar sodir boʻldi. Bu davrda Oʻzbekiston maʼmuriy jihatdan Turkiston general-gubernatorligi va Rossiya qaram boʻlgan Buxoro amirligi hamda Xiva xonligiga boʻlingan. Turkiston general-gubernatorligida asosiy maʼmuriy-hududiy birliklar viloyat (oblast), uezd, volost, uchastka va oqsoqolliklardan iborat boʻlgan. Ushbu siyosiy - geografik hudud Sirdaryo, Samarqand, Fargʻona, Yettisuv, Zakaspiy viloyatlari va Amudaryo boʻlimiga ajratilgan.

Buxoro amirligi hududi 29 ta viloyatga, viloyatlar esa amloqlarga, amloqlar qishloqlarga ajratilgan. Buxoro shahri